
Plac Krasińskich

Dzielnice: Śródmieście

Osiedla: Nowe Miasto

Atrybuty: Nazwy pamiątkowe Od polskich postaci historycznych

Rok utworzenia nazwy: 1815

Opis

Nazwa wzięta od nazwiska właścicieli pobliskiego pałacu, Krasińskich, ustaliła się od 1815.

Krasińscy - mazowiecki ród magnacki herbu Ślepowron, związany głównie z Węgrowem oraz Warszawą. Ci najślynniejsi stołeczni przedstawiciele rodu, to:

Jan Dobrogost Bonawentura (1639-1717) - starosta warszawski, referendarz koronny, jeden z najwierniejszych przyjaciół króla Jana III Sobieskiego, z którym w 1683 roku walczył pod Wiedniem. Był fundatorem pałacu opisanego poniżej, także mecenasem sztuki, protektorem Tylmana z Gameren, organizatorem licznych turniejów rycerskich.

Stanisław Bonifacy (zm. 1762) - syn poprzedniego, starosta warszawski od 1712 roku, który jednak po śmierci ojca zamieszkał w Węgrowie.

Jan Błażej (1703-1751) - brat Stanisława Bonifacego, starosta nowomiejski, gospodarz pałacu kultywujący rodzinną tradycję.

Ciekawostki

Plac ukształtował się pod koniec XVII w. jako dziedziniec pałacu Krasińskich. W czasach Augusta II odbywały się tu turnieje. Jednak udostępniono go do ogólnego użytku dopiero w 1765, po kupieniu pałacu przez RP i gdy na wschodniej pierzei wzniesiono Teatr Narodowy. Pod koniec XVIII w. plac wybrukowano. W 1796-1806 plac zwano pl. Kamery od urzędu mieszczącego się w pałacu Krasińskich: Urząd Kamery Pruskiej. Pod koniec XVIII w. plac wybrukowano w połowie, a w XIX w. kamieniem polnym wybrukowano już cały plac. Oświetlano go lampami olejowymi, a od 1856 gazowymi. Dzisiejsza nazwa od 1815. W 1834 działały tu wytwórnia złożonych ram. Od 1836 plac zmieniał się w targowisko wełny (od 15 czerwca przez następnych ok. 6 dni), jednak wraz z puszczeniem przez plac tramwaju konnego w 1882, a potem elektrycznego w 1908, handel ustał. W 1936 ustawiono tu pomnik Jana Kilińskiego, zabrany przez hitlerowców w czasie II wojny światowej. Wokół placu mieszkali głównie Żydzi. W 1937 przebito przejazd pod budynkiem sądu i puszczone

tędy tory tramwajowe. W czasie okupacji plac leżał na granicy getta, a arkada przebita w pałacu Badenich służyła jako połączenie tramwajowe z gettem. Po zniszczeniach wojennych odbudowano tylko pałac Krasińskich i gmach Ceł koronnych. W 1948 na miejscu tramwaju puszczono linię trolejbusu. W latach 90 nastąpiła rewitalizacja placu: ustawiono latarnie pastorały, wrócono do kostki brukowej.

Stan obecny:

Nr 1: Gmach Ceł Koronnych. Zbudowany w 1786-90 wg proj. Stanisława Zawadzkiego (zapewne) dla głównego urzędu celnego Rzeczypospolitej na planie litery „V. W 1838-9 gmach połączono z pałacem Badenich. W poł. XIX przeniosło się tu Archiwum Główne Akt Dawnych, jednak zbiory spłonęły wraz z budynkiem w 1944. Mieściło się tu wtedy dowództwo AK, kierujące obroną Starego Miasta. Po wojnie odbudowany w 1958-65 pod kier. Zbigniewa Kawczyńskiego.

~ Nr 1\3: Pałac Badenich. Powstał w 1838 wg proj. A. Gołońskiego. W 1838 działała tu pracownia krawiecka Franciszka Żygardłowicza, a w 1842 pracownia ubiorów męskich Jana Siemianowskiego.). 1850 mieścił się tu również skład cukru Jana Brylińskiego i skład broni Hermana Epsteina. W 1869 działała tu ekskluzywna restauracja Ferdynanda Tschoepego. Służył on przez długi czas jako siedziba instancji sądowych. Na pocz. XX w. działał tu sklep z mundurami A. Rakowera, sklep ze sztucznymi kwiatami braci Jungman, sklep z galanterią metalową D. Sukiennik. Działał tu również zakład fotograficzny R. Majorkiewicz. W 1936 przebito w pałacu arkadę, otwierając plac na ulicę Bonifraterską. W 1944 pałac spłonął, a w latach 1958-9 rozebrano resztki budynku i arkady. Pałac spłonął w 1944, ale jego zachowane w całkiem niezłym stanie mury rozebrano do 1958, aby odsłonić gmach Ceł Koronnych.

Nr 2\4\6: Sądy Administracyjne - budynek zbudowany w 1999 wg proj. Marka Budzyńskiego i Zygmunta Badowskiego na planie litery „L. Jest to jeden z najciekawszych przykładów nowoczesnej architektury - oszklony ciemnym szkłem, posiada 86 kolumn z symbolem wagi i łacińskimi cytataми prawniczymi, wraz z polskim tłumaczeniem. Teksty te stanowią podstawy prawa od czasów Rzymu. Z tyłu budynku stoją w płytkiej sadzawce figury Atlantów. Na kolumnach od pomnika Powstania Warszawskiego umieszczone są nazwy batalionów walczących w czasie zrywu.

~ Nr 2: Kamienica Lautorowskich. Mieściła się między teatrem a ul. Długą. Powstała pod koniec XVIII w. jako zwykła czynszówka, nawet bez dekoracji. Budynek powstał prawdopodobnie wg proj. Solariego. W 1834 działała tu wytwórnia ram złożonych, a od 1843 pracownia ubiorów damskich A. Pszczolińskiego. Ok. 1850 działał tu sklep z bawełną Rafaela Glucksona. W 1869 mieściły się tu magazyny tandety meskiej Gecela Grundhanda, Rubina Klejera, Zeigeberga i Tatara, księgarnia Icyka Cwajera, antykwariat Gustawa Hermanstadta, sklep z wyrobami rymarskimi Hersza Gutborda, sklep z dywanami Rafała Szpringera, sklep z okryciami damskimi Ajzyka Sendyka, składy futer Abrama Melguta, Joska Szpamboka, Izaaka Karmazyna. W 1881-2 przebudowano kamienicę wg proj. W. Grabowskiego: podwyższono drugie piętro i dodano dekoracje. Na pocz. XX w. działał tu skład futer Karmazynów i sklep futrzarski A. Manierki, sklepy z okryciami damskimi L. Fischauta i L. Wachmana, z męskimi L. Tenenberga, wytwórnia obuwia W. Ciborskiego i sklepy obuwnicze P. Turskiego i G.O. Zajączka. Kamienicę spalono doszczętnie w 1944, jej mury uprzątnięto zaraz po wojnie.

Nr 3\5: Pałac Krasińskich. Został zbudowany w 1663-83 z pieniędzy Jana Dobrogosta Krasińskiego, referendarza koronnego i wojewody płockiego na tzw. ‘wygonem Węgrzynów. Jest to jedno z najwspanialszych barokowych budowli w Warszawie, dzieło Tylmana z Gameren. Od frontu dziedziniec z podjazdem, z tyłu ogród, czyli układ entre coeur et jardin. Od północy założenie zamykał długi drewniany budynek, prawdopodobnie stajnie. Przy budowie pałacu współpracowali Andreas Schluter (rzeźby elewacji), Michelangelo Palloni (posadzki, portale, kominki, stiuki, plafony i freski), Józef Belotti, Jakub Solari i Izydor Affait. W 1695 skończono północną oficynę z 21 osiami. Odbywały się tu liczne i huczne bale, które wyprawiał Krasiński. W 1717 rezydencje odziedziczył Jan Błażej Krasiński, w 1752 inni spadkobiercy, spłaceni przez Adama Krasińskiego. 16.05.1765 pałac wraz z ogrodem zakupiono przez skarb państwa za 600000 zł na siedzibę Komisji Skarbu Koronnego. Od tej pory spotkać można drugą nazwę, Pałac Rzeczypospolitej. W 1766-73 zmieniono układ

pomieszczeń wg planów Jakuba Fontany. W 1782 pałac spłonął, ale został natychmiast odbudowany w 1783 przez Dominika Merliniego. W 1819-20 przebudowano gruntownie oficynę w stylu późnego klasycyzmu wg proj. Christiana Aignera, projektant uporządkował również plac-dziedziniec. Od XIX w. mieściły się tu instytucje sądowe (Cywilny, Handlowy, Pokoju, Kryminalny), w 1861 krótko urzędował tu margrabia Aleksander Wielopolski. W 1835 wyremontowano elewacje uszkodzone podczas powstania. Pałac stał się siedzibą dwóch departamentów Senatu i Ogólnego Zebrania Departamentu Warszawskiego Rządzącego Senatu. W 1861 zamieszkał tu margrabia Aleksander Wielopolski. Od 1863 mieścił się tu Pałac Sądów. W 1876 pałac wyremontowano, oszpecając budynek rurami c.o. i niszcząc kartusz z herbem Krasińskich. Do 1915 działał tu Sąd Okręgowy i Warszawska Izba Sądowa. W 1929 gruntownie wyremontowano pałac, umieszczając na fasadach kartusze z cyframi RP dłuta Jana Biernackiego. Do 1944 w lewym skrzydle mieściło się Archiwum Główne Akt Dawnych. W 1937, w związku z przebieciem ul. Bonifraterskiej rozebrano kawałek wschodniej oficyny i odbudowano na szerokiej arkadzie zamkniętej łukiem. Projektantem przebudowy był Marian Lalewicz. Pod arkadą przejeżdżały pojazdy kołowe i tramwaje. W 1939 i 27.08.1944 obiekt spalono i zbombardowano, odbudowa trwała w 1948-61 wg proj. Mieczysława Kuzmy i Zygmunta Stepieńskiego, przy czym w jej trakcie zlikwidowano oficynę, choć jej resztki przetrwały do 1959. Dziś znajdują tu Zbiory Specjalne Biblioteki Narodowej.

W elewacji od strony placu, w tympanonie, umieszczono rzeźbiarskie wyobrażenie legendy o Marku Waleriuszu Maksymusie Corwinusie dłuta Andrzeja Schömlera z lat 1689-93, mitycznym przodku Krasińskich, któremu w walce z Gallami pomógł kruk (Korwin), zwany ślepowronem. Jest to przedstawienie pochodzenia rodziny i jej herbu. Na tympanonie stoją Pallas Ateny i Mars. Na fasadzie ogrodowej w tympanonie umieszczono Triumf Marka Waleriusza, jadącego rydwanem w towarzystwie bóstw i pisarzy starożytnych. Na narożach stoją personifikacje Honoru i Prawości, a na szczycie alegoria Męstwa.

Wewnątrz znaleźć można XVII-wieczne rzeźby w westybulu i sztukaterie.

Pomnik Bohaterów Powstania Warszawskiego. Pomysł pomnika wysunął 18.09.1980 Marian Pyzel ze Staromiejskiego Koła Terenowego PTTK. Pół roku później powstał Społeczny Komitet Budowy Pomnika Powstania Warszawskiego 1944. Lokalizację wybrano w telewizyjnym sondażu. Założono konto, na które ludzie wpłacali pieniądze: zebrano 22 mln zł. 15.02.1983 ogłoszono konkurs, ale spośród 65 prac nie wyłoniono zwycięzcy: ani jury, ani społeczeństwu nie spodobał się żaden z projektów (wystawiono je w Muzeum Narodowym). W drugim etapie wybrano projekt Piotra Rzeczковского, studenta V-go roku ASP i Marka Ambroziewicza. Projekt przedstawiał mur i wybiegających za niego powstańców i część drugą, gdzie ludność cywilna chowała się w mur. Prasa zaczęła jednak zmieniać nazwę pomnika na Bohaterów i rozgorzała kłótnia o nazwę. W rezultacie Komitet zawiesił działalność i rozpisano w 1984 nowy konkurs. Z 3 prac wybrano projekt Budyna i Kućmy. Po pewnych poprawkach projekt został zaakceptowany w 1985. 31.07.1984 położono kamień węgielny i wmurowano akt erekcyjny. Rzeczoznawcy negatywnie ocenili jednak projekt. Na placu wystawiono makietę 1:1 i prezydent miasta zaakceptował go, pomimo dużego protestu SARP i innych instytucji i osób publicznych. Twierdzono powrót do wzorców socjalistycznych, że jakiegokolwiek postacie będą nie na miejscu, że czci jedynie poległych za wolność miasta, a nie sam zryw narodu. W rezultacie rozpisano nowy konkurs 17.03.1988, ale na skutek protestu uczestników Powstania, że za długo już czekają na ten pomnik, minister kazał go zbudować. Odsłonięty został w 45. rocznicę wybuchu powstania 01.08.1989, wg projektu Wincentego Kućmy i Jacka Budyna ze składek narodowych. Sam pomnik przedstawia dwie grupy: pierwsza wybiega spośród kamienic, uzbrojona i umundurowana w jakikolwiek sposób, druga grupa przedstawia ewakuację żołnierzy na Żoliborz i do Śródmieścia kanałami.

Właz do kanału: znajduje się pod ścianą Gmachu Ceł Królewskich. Tędy w czasie Powstania Warszawskiego ewakuowali się powstańcy ze Starówki na Żoliborz i Śródmieście. Przechodzili tędy jedynie żołnierze, tylko w bardzo wyjątkowych sytuacjach pozwalano wchodzić tam cywilom. Podróż kanałami trwała parę godzin i była bardzo wyczerpująca.

2 studnie żeliwne. Pojawiły się w związku z powstaniem targu wełny w XIX w., a zaprojektowane

zostały przez Christiana Aignera w 1823 i ustawione tu w październiku 1824. Wykonano je w fabryce Evansa. Mechanizm wzorowany był na angielskich. Na przeł. XIX i XX w. ogrodzono je żeliwną balustradą, założono kolisty kwiatnik oświetlony lampą gazową.

~ Nr 8: Teatr Narodowy. Powstał w 1779 za pieniądze Franciszka Ryxa wg proj. Bonawentury Solariego. Mieścił się we wschodniej pierzei placu. Ze względu na oszczędności, w budynku było trochę usterek i był on słabo rozplanowany. Poza tym użyto na tyle tandetnych materiałów, że po 12 latach teatr wymagał totalnego remontu. Scena miała wymiary 58x22 m, a na widownię wchodziło 520 osób (w tym miejsca stojące). W 1783 dobudowano Sale Redutowe. W 1791 teatr rozbudowano i wyremontowano, gdyż zaczął się sypać. Dookoła powstawały przybudówki z mieszkaniami pracowników teatru. Z tyłu Solari wybudował jeszcze kilka kamienic dla aktorów. Kiedy w 1801 Bogusławski rozrzucił wśród publiczności kartki z życzeniami noworocznymi, Prusacy uznali je za podburzające do rewolucji i zakazano pokazywać się Bogusławskiemu w teatrze. W 1801 część teatru zajęła włoska opera buffo, którą Warszawiacy, z Kostką Potockim, uznali za rewelację. W 1802 Bogusławski wystawił 2 premiery, które spotkały się z entuzjastycznym przyjęciem: własne tłumaczenie Czarodziejskiego Fletu Mozarta z dekoracjami Smuglewicza i Przerwaną ofiarę Wintera. Aby pozbyć się włoskich artystów, Bogusławski wystawił komedię Potockiego, napisaną specjalnie w tym celu, gdzie występowali i Włosi i Polacy i za fundusze zebrane na sztuce wyekspediowano Włochów do kraju. Budynek remontowano w 1808, 1814, 1816. Po wkroczeniu Francuzów do Warszawy, wystawiono bezpłatne przedstawienie 02.12.1807 na cześć rocznicy koronacji Napoleona. W ciągu tego roku Bogusławski wystawił m.in. "Bitwę pod Warną Niemcewicza, "Polkę Wybickiego, "Wandę Łubieńskiej i "Pospolite ruszenie oraz "Okopy na Pradze Dmuszewskiego. Sytuacja finansowa staje się jednak tragiczna. W 1808 Bogusławski proponuje aktorom odkupienie garderoby i biblioteki, ale nie znaleźli się chętni. W 1809 teatr zamknęły wojska austriackie, więc teatr przeniósł się do Krakowa, zyskując spory rozgłos. W 1810 Bogusławski zaproponował projekt utrzymania teatru: utworzenie Dyrekcji Rządowej i Szkoły Dramatycznej. Na czele DR stanął Niemcewicz, ale teatr i szkołę przekazano Bogusławskiemu. Na początku 1814 długi wynoszą już jednak 180.000 zł, dyrekcję przejął więc Ludwik Osiński. Postawił on na poważny repertuar, czyli tragedie, ale i wystawiał rzeczy lżejsze, a nawet sztuki cyrkowe. Za to dekoracje wywoływały ogólny zachwyt. W 1827 rząd odkupił budynek teatru i mianowano dyrektorami Osińskiego i Dmuszewskiego. Powoli zarzucano ambitny repertuar na rzecz melodramaty i jednoaktówki. Największym jednak sukcesem teatru był "Chłop milionowy, czyli Dziewczyna z świata czarownego Raimunda. Krąg artystyczny ganił go za to srodze, ale te pieniądze były teatrowi potrzebne. Występowali tu m.in. Ledóchowska, Żuczkowska, Kudlicz, Dmuszewski, Bogusławski... W 1831 teatr zamknięto, ostatnią sztukę wystawiając 21.02 i przenosząc się do teatru Rozmaitości. W zabudowaniach teatru umieszczono tu składy, lazaret, kwatery i stajnie wojsk rosyjskich. W 1833 zaprzestano wystawiania tu widowisk, bo teatr przeniósł się na pl. Teatralny. Posiadłość kupili Maurycy Wolff, Aleksander Kuczyński i Antoni Szańkowski, w 1840 wynajmując budynek Bankowi Polskiemu na magazyn wełny. Ok. 1850 mieścił się tu magazyn tekstylny Matiasa Kohna, a w 1869 handel bławatny Dawida Kohna, spichrz cukrowy Leopolda Kronenberga, skład mebli Szymula Zymelmana, sklep z wyrobami rękawicznymi Zygmunta Bachnera, "antykwarjat Hermana Planeta, skład futer Rubina i Szlamy Siegelbergów, sklepy z tandetą ubiorów męskich Chila Graffa, Ajzyka Grunштajna i Frojma Ryfenholtza. Rozebrany został w 1884, jako że popadał od dawna w ruinę lub przebudowany na okoliczne kamienice.

~ Nr 6\8\8a: Kamienica Doby Nowińskiej. Powstała w 1896 wg proj. Edwarda Goldberga. Miał aż 34 osie i 5 pozornych ryzalitów z wejściami do klatek. Z tyłu nie było podwórza. Fasadę zdobiły neobarkowe rzeźby Jana Woydygi. Na pocz. XX w. mieściła się tu siedmioklasowa szkoła żeńska F. Thalgrunowej, poczta, drukarnia F. Baumrittera, skład futer Aleksandra Mayzela, sklepy futrzarskie i odzieżowe Rajcoma, Borucha Mayzela, Moszka Perlego, skład sukna i kortów Sznabela i Soskina, sklepy z akcesoriami wojskowymi Z. Silbersteina i M. Mondera. W 1929 działał tu nadal Boruch Mayzel, oprócz niego dwa inne skłasy futrzarskie L. Chwasta i Joska Rapaporta, skład skór Mirona Kowarskiego, sklep Silbermana, dom handlowy Lloyd Kresowy, drukarnia Bolesława Grabowskiego i

przedsiębiorstwo budowlane Budowniczy. Kamienica spłonęła w wyniku bombardowań w 1939, częściowo rozebrany, reszta spłonęła w 1944.

Data nadania nazwy: 1815.01.01
